תנ״ך · ראשונים · אבן עזרא · כתובים

אבן עזרא מהדורא תניינא על אסתר

רבנו אברהם אבן עזרא [הראב"ע]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

אבן עזרא מהדורא תניינא על אסתר

רבנו אברהם אבן עזרא [הראב"ע]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/אבן-עזרא-מהדורא-תניינא-על-אסתר/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 6
פסוק א 6
פסוק ב 6
פסוק ג 7
פסוק ד 7
פסוק ה 7
פסוק ו 7
פסוק ז 7
פסוק יט 8
פסוק כ 8
פסוק כא 8
פסוק כב 8
פרק ב 8
פסוק א 8
פסוק ב 8
פסוק ג 8
פסוק ד 9
פסוק ה 9
פסוק ו 9
פסוק ז 9
פסוק ח 10
פסוק ט 10
פסוק י 10
פסוק יא 10
פסוק יב 11
פסוק יג 11
פסוק יד 11
פסוק טו 11
פסוק טז 11
פסוק יז 11
פסוק יח 12
פסוק יט 12
פסוק כ 12
פסוק כא 12
פסוק כב 12
פסוק כג 12
פרק ג 12
פסוק א 12
פסוק ב 13
פסוק ג 13
פסוק ד 13
פסוק ה 13
פסוק ו 13
פסוק ז 13
פסוק ח 14
פסוק ט 14
פסוק י 14
פסוק יא 14
פסוק יב 14
פסוק יג 14
פסוק יד 15
פסוק טו 15
פרק ד 15
פסוק א 15
פסוק ב 15
פסוק ג 15
פסוק ד 16
פסוק ה 16
פסוק ו 16
פסוק ז 16
פסוק ח 16
פסוק ט 16

פסוק י 16
פסוק יא 16
פסוק יב 17
פסוק יג 17
פסוק יד 17
פסוק טו 17
פסוק טז 17
פסוק יז 18
פרק ה 18
פסוק א 18
פסוק ב 18
פסוק ג 18
פסוק ד 18
פסוק ה 18
פסוק ו 18
פסוק ז 18
פסוק ח 18
פסוק ט 18
פסוק י 19
פסוק יא 19
פסוק יב 19
פסוק יג 19
פסוק יד 19
פרק ו 19
פסוק א 19
פסוק ב 19
פסוק ג 19
פסוק ד 20
פסוק ה 20
פסוק ו 20
פסוק ח 20
פסוק ט 20
פסוק י 20
פסוק יא 21
פסוק יב 21
פסוק יג 21
פסוק יד 21
פרק ז 21
פסוק א 21
פסוק ב 21
פסוק ג 21
פסוק ד 21
פסוק ה 22
פסוק ו 22
פסוק ח 22
פסוק ט 22
פסוק י 22
פרק ח 23
פסוק א 23
פסוק ב 23
פסוק ג 23
פסוק ה 23
פסוק ו 23
פסוק ז 23
פסוק ח 23
פסוק ט 24
פסוק י 24
פסוק יא 24
פסוק יב 24
פסוק יג 24
פסוק יד 24
פסוק טו 24
פסוק טז 25
פסוק יז 25

פרק ט 25
פסוק א 25
פסוק ב 25
פסוק ג 25
פסוק ד 25
פסוק ה 26
פסוק ו 26
פסוק ז 26
פסוק ח 26
פסוק ט 26
פסוק י 26
פסוק יא 26
פסוק יב 26
פסוק יג 26
פסוק יד 27
פסוק טו 27
פסוק טז 27
פסוק יז 27
פסוק יח 27
פסוק יט 27
פסוק כ 27
פסוק כא 27
פסוק כב 27
פסוק כד 28
פסוק כה 28
פסוק כו 28
פסוק כז 28
פסוק כח 28
פסוק כט 29
פסוק ל 29
פסוק לא 29
פסוק לב 29
פרק י 29
פסוק א 29
פסוק ב 29
פסוק ג 30

פרק א

פסוק א

נאום אברהם הספרדי הואלתי לפרש המגלה בכל מאדי, פסוק אחר פסוק כפי אשר תשיג ידי, ויודע סודי הוא יהיה עמדי.

ויהי בימי אחשורוש. אחשורוש. שם זה לשון פרס. על כן לא נדע טעמו, ואילו היה לשון הקדש ג"כ לא ידענוהו למה נקרא ככה. אם לא יספר הכתוב המקרה שקרה לקורא כשמות השבטים ומשה גם בריעה, וטעם **הוא אחשורוש** בעבור שאבי דריוש המדי שמלך על בבל כהכרת מלכותה היה כך שמו כאשר הוא מפורש לדריוש בן אחשורוש והוא מלך על מדי, וכורש חתנו מלך על פרס. ובזמן אחד מלכו שניהם וראיות יש על זה. וכאשר מת דריוש מלך כורש על מלכות מדי ובמות כורש מלך אחשורוש על פרס ומדי כאשר הוא כתוב במגלה חיל פרס ומדי. ובאחרונה למלכי מדי ופרס דריוש בן אחשורוש הראשון מלך בתום שבעים שנה לגלות ירושלים, והוא היה זקן בן ס"ב שנה ובתחלת מלכות אחשורוש זה השני כבר היו ישראל בבית שני וכתבו שטנה והיא הפרשה הכתובה בעזרא אחר כך, כי זה אחשורוש נקרא בלשון כשדים ארתחששתא ויש ראיות על זה, על כן יאמר הכתוב הוא אחשורוש שהיה תקיף מהראשון:

זאת **הודו** לא ידענו אם שם מדינה או שם גוי, ודרך מתפסח ועד עזה דרך דרש, כי הכתוב אמר בכל עבר הנהר והזכיר שני הקצוות:

מדינה נקראת העיר שהיא מוקפת חומה עם המסילות שהם סמוכים לחומר כאשר אפרש עוד, ויש אומר כי הזכיר הכתוב החשבון המעט לפני הרב כי בתחלה היה מלך על המעט, ואינו צורך כי משפט הערים שיקדימו המעט או יאחרוהו כרצון הכותב כשנות יעקב אבינו:

פסוק ב

בימים ההם. טעם זה הכתוב כי לא ישב על כסא המלוכה שימצא מנוח רק אחר מלחמות רבות שהיו לו, וככה כתוב באחרונה וכל מעשה תקפו שנלחם ונצח, ודבר מרדכי הכל על הספר כתוב:

הבירה. ארמון כמו כי לא לאדם הבירה, ורבים בירניות. וזה שושן הבירה איננו העיר שושן כי שושן הבירה הוא ארמון המלך בתוך המדינה שהיא מוקפת חומה, וככה כתוב ואני בשושן הבירה אשר בעילם, ושושן העיר היתה מסלות שאינן מוקפות חומה סביבות עילם, ושם היו היהודים, ולא היו בשושן הבירה בימים ההם יהודים רק מרדכי לבדו, בעבור שבתו בשער המלך קודם שתלקח אסתר כאשר אפרש, וע"כ אמר הכתוב

והעיר שושן נבוכה, כי רוב העיר היו יהודים, וכן והעיר שושן צהלה ושמחה, כי מה גדולה היתה ליהודים עד שידאג ארמון המלך במפלתם או ישמח בישועתם, וככה כתוב ליהודים אשר בשושן, ויקהלו היהודים אשר [בשושן?]:

פסוק ג

בשנת שלוש. זה לאות כי שתי שנים נלחם, וטעם לכל **שריו** הרואים פני המלך, **ועבדיו** הם המשרתים לפניו, ומלת **הפרתמים** פרסית ואם היא עברית טעמה כמו שרים, **ושרי המדינות** שאינן על המלך תמיד:

פסוק ד

בהראותו. אין הכתוב מספר כי כל אלה הימים הראה להם עשרו רק ישוב ימים רבים על ימי המשתה, ובימים האלה הראה להם תקפו ושיש לו עושר רב ולא ימצא כמוהו רק למלכים, וזהו טעם **כבוד מלכותו**:
וטעם **גדולתו** שהיה גדול מכל המלכים שהיו לפניו:

פסוק ה

ובמלאת. באה תי"ו בבעלי האל"ף בסוף כבעלי הה"א, וצד"י הנמצאים בשוא כי סמכו בנון הנמצא:
ביתן. שם תואר מגזרת בית כמו רחמן והוא סמוך ומוכרת, והוא דרך קצרה ביתן בית המלך, והוא דבק עם הפסוק בהראותו, בשמונים ומאת יום, ובשבעה הראה עושרו:

פסוק ו

חור כרפס ותכלת. והוא שראה מעשרו כי היו המצעים והמסכים צבועים למראה עינים רבות, ומלת חור לבן וככה ואורגים חורי, והוא נודע בלשון ארמית, וממנו פניו יחורו, וכרפס עין, אולי הוא כעין כרפס במראה, ותכלת הנה זה העין נמצא אצל המלכים, ונוכל לתקן דרוש הדורש כי לא נודע זה העין רק על ידי אבותינו בצאתם ממצרים, **בחבלי בוץ**, א' כי היו קווים בדמות חבלים נאחזים עם מראה חור כרפס ותכלת, ומלת בוץ כמו [חסרה מלת בד.] והוא פשתים דקים ימצאו במצרים לבדה:
וארגמן. ידוע והוא ארגמן:
על גלילי כסף. עגולות כסף נתונות על ראשי העמודים וסביבותיהם. והעמודים היו שש והוא שיש, כמו עש שהוא עיש, והרצפות שהמטות עליהם היו אבנים יקרות, ואין מהם ידועה אצלנו רק השש הוא השיש:

פסוק ז

והשקות. שם הפועל, שונים שם התואר כמו אובדים [כאן חסר דף בכ"י]:

פסוק יט
ממנה ביופי ובמוסר:

פסוק כ
ונשמע פתגם המלך. איננו לשון ארמית כי אם לשון עברית. וכמוהו אשר אין עושה פתגם:
כי רבה היא. אע"פ שהיא רבה, כמו רפאה נפשי כי חטאתי לך, כי עם קשה עורף הוא:
מלת **יתנו** שבה אל כל כמו וכל הארץ באו מצרימה:

פסוק כא
וייטב הדבר. טעם הדבר **בעיני המלך והשרים** שנראה להם עצה טובה:
וטעם **ויעש המלך** שגירש ושתי מבית המלכות:

פסוק כב
וישלח וגו' להיות כל איש שורר בביתו. והטעם הנה גרשתי המלכה בעבור שלא מלאה תאותי:
ומדבר בלשון עמו. היה יוצא הכרוז ומדבר בלשון עם ועם כדי שיבינו הכל, או טעמו שאין רשות לאדם לדבר רק בלשון עמו, והנה שם שני חוקים שלא יאמרו כי על דבר ושתי לבדו שלח:

פרק ב

פסוק א
אחר וגו' כשך. מפעלי הכפל והוא שם הפועל כמו רב לכם סוב:
זכר את ושתי. בפה כמו ומשא ה' לא תזכרו עוד, כי רוב זה הזכירה היא בלב:
אשר עשתה. קמוץ השין בעבור שנגזר הטעם בו:
ואת אשר נגזר עליה. שהסירה מגבירה:

פסוק ב
ויאמרו נערי המלך. הם העומדים לפניו תמיד:
בתולות. הראויות למלך:
טובות מראה. בעיניו, או מראה כלל הצורה או.. [נמחק.] כל הגויה:

פסוק ג
ויפקד המלך פקידים. מצווים וטעם פקידים שיקחו כל טובת מראה ברצונה ושלא ברצונה:

אל בית הנשים. שלא יכנס שם זכר, ושם זה השרים פרסי:
תמרקיהן. כטעם מריקה או כמו תמרוק ברע:

פסוק ד

והנערה אשר תיטב. ולא היתה יפת תואר מאוד:
תחת. מקומה:
ויעש כן. שהפקיד פקידים:

פסוק ה

איש יהודי. לא יקרא יהודי רק מי שהוא ממשפחת יהודה, ונקרא **מרדכי** ככה בעבור היות שבט בנימין עם יהודה והמלכות היתה לשבט יהודה:
בשושן הבירה. לא היה בארמון המלך יהודי רק זה לבדו, כי דיין היה כאשר אפרש, והיהודים היו רבים בעיר שושן. טעם מרדכי לא ידענו כי לא הזכירו הכתוב ויש אומר שהוא מור דרור מור דכי מלשון ארמית:
בן קיש. הוא שם אבי אביו ואיננו קיש אבי שאול לפי דעתי, כי למה ידלג הדורות, ועוד היה ראוי שיהיה מיחס למשיח השם שהוא נכבד מאביו, ובעבור היות בן נוסף למלת בנימין על כן יחסרוהו ביחס:

פסוק ו

אשר הגלתה עם יכניה. הוא יהויכין הוא כניהו, והנה זקן היה כאשר נלקחה אסתר, כי צדקיהו מלך אחר גלות יכניהו י"א שנה ועברו ע' שנה כאשר פרשתי בספר דניאל שלא טעה בחשבונו, ודברי יחיד הם בתלמודנו, ומלך כורש עם דריוש ועברו ז' שנים לאחשורוש ולא ידענו בן כמה שנים יצא מרדכי מירושלם, והנה אם אמרנו בן חדש ימים הנו בימי אסתר יותר מצ' שנה:

פסוק ז

ויהי אמן. כמו מגדל:
הדסה. הוא שמה מגזרת הדס, ויש אומרים דברי יחיד כי בת ע"ד היתה כמספר הדסה, והכתוב אומר והנערה יפת תואר:
היא אסתר. תרגום הדסה בלשון פרס, ובעבור מלת לקחה דרש יחיד כי לקחה לבית, אולי על מחשבת מרדכי דרש הדורש:
והנערה יפת תאר. צורת כל אבר ואבר יפה ולא אמר יפת מראה רק וטובת מראה על. כן דרש הדורש ירקרוקית היתה, או טעם הדרש בעבור שמה:

פסוק ח

ויהי בהשמע דבר המלך ודתו. שנתן בכתב, שמו הפקידים שהיו בארמון המלך שומרים על אסתר שלא תתחבא כי כבר נראה יפיה, כי בארמון המלך היא דרה עם משרתי במלך, על כן כתב בהשמע **ובהקבץ**:

וטעם וו **ותלקח** כפה רפה בלשון ישמעאל כמו ביום השלישי וישא אברהם את עיניו, והכתוב הזכיר ותלקח כי נלקחה שלא ברצונה ושלא ברצון מרדכי:

פסוק ט

ותיטב וגו' ותשא חסד. היא נושאת החסד לא יפרד ממנה כאלו עושה חסד עם כל מי שיביט אליה:

ויבהל. דרך מהירות:

מנותה. כמו מנה אחת:

ושבע הנערות. משרתות אותה ואלו היו שפחות בבית המלך על כן כתוב מבית המלך:

לטוב. מלת שנוי לרע מהמנהג על כן אמר הכתוב לטוב:

בית הנשים. כל זמן שעמדה בבית הנשים והוא חסר בית כאשר פירשתי:

פסוק י

לא הגידה אסתר עמה. שהיא ישראלית **ומולדתה** זה השבט או המשפחה וזאת היתה דעת מרדכי. ויש לשאול אחר שראינו כי מרדכי היה מאנשי הגדולה והוא שלישי [צ"ל ששי כמו בסמוך וכן יש להגיה בנדפס] לעולי גולה עם זרובבל, למה צוה על אסתר שלא תגיד עמה, אולי אם תגיד שהיא מגלות יהודה לא יקחנה אחשורוש. והנה יש בדברי יחיד כי פחד בעבור היותה ממשפחת שאול, ולפי דעתי שכל היהודים נבזים היו בעיני המלכות, הלא תראה דבר בלשצר לדניאל די מן בני גלותא דיהוד, והנכון בעיני כי ראה מרדכי שהמלך לא בקש לקחת בת מלך רק היופי לבדו ולא יחוש מאי זה עם תהיה וידע כי אסתר היתה יפה מאוד ופחד שלא ימצא כמוה ויקחנה לאשה. ואם היא תגיד שלא תאכל פת בג המלך יכריחנה, כי אם היתה גברת תוכל להסתיר עצמה, ואחרים אמרו שידע דרך הנבואה שתגיע לישראל ישועה על ידה:

פסוק יא

ובכל יום ויום. לולי היות מעלה גדולה אל מרדכי לא היה יושב בשער המלך, והטעם [חסרה מלת שהיה] שופט כאשר כתוב בדניאל שהיה בתרע מלכא, והוא היה מגדולי ישראל כי היה ששי לשרים העולים עם זרובבל, וכאשר ראה כי לא נבנה הבית שב אל עילם והיו [צ"ל ולולא היה] בשער ארמון המלך קודם שתלקח אסתר לא היה יכול לבוא

לפני חצר בית הנשים כי מי יביאנו שם, ולפני החצר היה מתהלך כי לא יכול לראותה בבית הנשים:

פסוק יב

ובהגיע. ואם זו המלה מבנין הכבד אין הפועל יוצא אל אחר והנה הטעם כמו בגעת: וטעם **תור** בטעם תור האדם כמו עת מזומנת שיגיע אד לגדולה שהיא נכונה לו:
כדת הנשים. חוק:
מרוקיהן. שם ושאינם פעולים. **בשמן המר**, איננו מושק כי אין לו שמן, ויש אומר כי הטעם שמן שיש בו מושק ואיננו נכון, כי הכתוב אמר וידי נטפו מור, אולי הוא שמן של עץ יריחו:

פסוק יג

ובזה הנערה. ובדבר הזה והטעם שלא תדאג כי הדאגה משחתת הדרת פנים:

פסוק יד

בערב היא. אין מלת **שבה** כי משם יצאה, כי הנה הכתוב אומר אשר לא גזלתי אז אשיב, ופי' שני שב **אל בית הנשים** שהוא בית שני:
וטעם **שומר הפלגשים** כי הנערה הבאה אל המלך תהיה פלגש לבית המלך לא גברת, והטעם אחר ששכב המלך עמה אין ראוי שישכב אחר עמה:
וטעם **כי אם חפץ בה המלך** אם יתאוה לשכב עם פלגש ידועה:
ונקראה בשם. שהיא ידועה שיש למלך חפץ בה רק לא תהיה גברת:

פסוק טו

ובהגיע תר אסתר בת אביחיל. הזכיר שם אבי:
אשר לקח לו לבת. שחרה לו שחפץ בה המלך, כאדם שאבדה בתו:
לא בקשה דבר. חסר דגש להקל על הלשון כמו שלחו באש מקדשך, וזה לא בקשה דבר רק שכל וענוה.
כל ראיה. הטעם הסריסים:

פסוק טז

ותלקח. שלא ברצונה:
הוא חדש טבת. כך נקרא בלשון כשדים כי אין טבת בלשון הקדש ולא כסלו ולא ניסן, כי לא תמצא אלה השמות כי אם בספרי הגולים אל כשדים:

פסוק יז

ויאהב המלך וגו' מכל הנשים. הגבירות שהיו לו גם ושתי בכללם:

מכל הבתולות. שנקבצו, ובעבור זה הכתוב דרש היחיד שלא היתה בתולה והסברא נכונה על שני הדרכים:

פסוק יח

ויעש וגו' את משתה אסתר. כי נודע כי בעבור רוב שמחתו באסתר עשה כן:
והנחה למדינות עשה. שם כמו מנוחה שהקל מעבודת המלך שהם חייבים לה:
משאת. דורון, דרך גדולה מגזרת נשיא:
כיד המלך. כבר פירשתיו:

פסוק יט

ובהקבץ. ושתי נלקחה כדרך אסתר וטעם **שנית** זו הפעם השניה, והטעם כי מרדכי היה שופט בשער המלך עד שלא נלקחה אסתר:

פסוק כ

אין אסתר מגדת. טעם להזכיר זה פעם אחרת שלא הגידה עמה אחר היותה בבית המלכות:
וטעם **כאשר היתה באמנה אתו** שהיתה עושה מצות מרדכי ורצונו והיא היתה בבית המלכות כאשר היתה רגילה עמו לעשות בנעוריה כאשר אומן אותה:
באמנה אתו. מגזרת אומן והוא שם כמו עצמה חכמה:

פסוק כא

בימים. בשער המלך לשפוט, על דרך הכתוב בתורה ועלתה יבמתו השערה, ושמות אלה הסריסים פרסיים:
משמרי הסף. שער החצר הפנימית, ולא הזכיר הכתוב איך נודע הדבר למרדכי, ובעבור היות מרדכי מסנהדרין סמכו בו כי בלשן תואר השם אל מרדכי, והנכון שהיה אדם אחר, לשלח יד להרגו בערמה:

פסוק כב

ויודע וגו' ויגד. על ידי שליח כי לא יוכל להתחבר עמה:

פסוק כג

ויבקש הדבר וימצא. ככה כי בקשו לשלוח יד:

פרק ג

פסוק א

אחר. אחר חמש שנים:

גדל. בפתח כמו אבד ושבר בריחיה, והטעם בעושר:
וינשאהו. במעלה:
מעל כל השרים. חסר כסא כאלו כתוב וישם את כסאו מעל כסא כל השרים, וכמוהו כסאך אלהים, והנבואה עודד הנביא, כי ככה משפט המלוכה להיות כסאות לשרי המלכות:

פסוק ב

וכל עבדי. הם השופטים, צוה לו בעבורו כמו אמרי לי אחי הוא:

פסוק ג

ויאמרו וגו' נערי המלך. לא הזקנים ומלת עובר פועל יוצא כי תעבור הגבול ששם המלך, ומלת [צ"ל וכמוהו] חוק נתן ולא יעבור אחד מהם אותו:

פסוק ד

ויהי וגו' ויגידו להמן. הטעם הגידו כי הוא כפה רפה בלשון ישמעאל:
כי הגיד להם. זה האות שהיה בבגדי המן צורת צלמי אליל על כן לא השתחוה לו מרדכי, הנה ראינו אברהם השתחוה לבני חת, ואם ישאל שואל למה לא סר מרדכי משער המלך עד שלא יראנו המן ולא יסתכן בנפשו ובנפשות ישראל, התשובה כי לא יוכל לסור משער המלך כי במצות המלך עומד שם כי מעלה גדולה היתה ואם יעבר מצות המלך יהרג:

פסוק ה

וירא המן וגו' וימלא. כפה רפה בלשון ישמעאל כאלו אמר נתמלא:
חמה. בעבור כי הכעס מחמם הגוף:

פסוק ו

ויבז בעיניו וגו' את עם מרדכי. שהכל סמוכים אליו כי הוא הגדול שבהם בדורו:
ויבקש. המן **להשמיד** שם כלל לכל מיני מות:

פסוק ז

בחדש הראשון וגו' ניסן. לשון כשדים:
פור. לשון פרס ופי' לשון גורל:
וטעם **לפני המן** כי מפיל הגורל היה אחד מבין בדברי הגורלות, ובדברי יחיד כי בחר להרוג את ישראל בחדש שמת בו משה רבינו ולא ידע כי באדר נולד, ואחרים אמרו בעבור חבור העליונים במזל גדי שנים עשר למזל דלי שהוא מזל ישראל, והנכון בעיני כי הגורל מהשם משפטו והאריך הזמן שיעשו ישראל תשובה, ודרך הפשט כי גורל הפיל ואין לשאול למה הפיל בחדש פלוני:

גם **אדר** לשון כשדים:

פסוק ח

ויאמר המן. נון **ישנו** נוסף כגון בשנה אפרים יקח:

עם אחד. מתבודד ואין מתערב עם אחרים:

מפזר. והוא נבזה כי איננו מחובר במקום אחד, או בעבור שהוא מפוזר יזיק למלך כי יסית העמים שישנו דת המלך כאשר הם עושים, וטעם **מפורד** שהוא מתפרד במאכליו ובמשקיו:

ואת דתי המלך אינם שומרים והנם חייבים מות:

ולמלך אין שוה. כי לא יתנו לו מאומה, או טעמו איננו דבר שוה **להניחם**:

פסוק ט

אם על המלך טוב. דברי:

לאבדם. לאבד זכרם:

ככר כסף. ידוע מהתורה כי הככר שלשת אלפים שקלים:

עשי המלאכה. מלאכת המטבע:

גנזי. אוצרות וכמוהו ובגנזי ברומים וכמו כן אחר גזי המלך והנון מובלע:

פסוק י

ויסר המלך את טבעתו. מעלה גדולה ובה יחתום הספרים:

האגגי. ממשפחת אגג:

פסוק יא

ויאמר וגו' הכסף. שאמרת יהיה שלך, ובדרש כי הכסף הוא העץ ודרש נאה הוא, רק לא אחשורוש נביא, ואין משפט לשון הקדש לדבר בגמטריא:

פסוק יב

ויקראו. לשון יחיד הפחות לשון פחה [צ"ל הפחות ל"י פחה, והמאמר מוטעה גם בנדפס] בהא נראה לשון רבים בתיו כמו אבות והטעם בעבור היות אב לשון זכר לא חששו לשום תיו תחת מם וככה אין פחה כי אם זכר:

פסוק יג

ונשלוח. שם הפועל כמו נשאול נשאל דוד:

להשמיד. שם כלל:

להרג. שם פרט ולזכרים ולנקבות כלל:

ומלת **לאבד** על הבנים להכרית הזכר:

פסוק יד

פתשגן. לשון כשדים כמו נוסחא:

גלוי. הדבר ומפורסם:

עתידים. מגזרת [חסרה מלת ועתדה] בשדה לך:

פסוק טו

הרצים. לא ידענו מתי הדת נתנה בשושן, על כן לא נוכל לדעת מתי נתענה, ודרש ויעבור לא אכל מצה דברי יחיד הן, ואם אמרנו שהתענה בט"ו בניסן לא עבר על התורה כי כל ישראל חייבין לאכול מצה ומרורים ליל פסח אם הן בארץ ישראל עם הפסח. וחוצה לארץ אכילתם לזכר, ואכילת המצות ימים שבעה רשות לא חובה רק התורה אסרה החמץ והתירה המצות כדרך ששת ימים תעבוד:

והעיר שושן. ששם היהודים כאשר פירשתי:

נבוכה. בנין נפעל וכמו נבוכים הם בארץ, רק בא שורק תחת חלם כי היה ראוי להיות על משקל נבונים:

פרק ד

פסוק א

ומרדכי. וו בפה רפה בלשון ישמעאל:

וטעם **ואפר** ששם על ראשו אפר כי איננו דבר שילבשנו אדם:

בתוך העיר. שושן או עילם לא בשושן הבירה שהוא ארמון המלך:

פסוק ב

ויבוא וגו' אל שער המלך. שושן הבירה, אולי ימצא שם אחד מסריסי אסתר, ולא נכנס בשער כמשפטו כי משפט המלוכה להתפאר וללבוש בגדי פאר:

פסוק ג

ובכל מדינה. כבר הזכרתי טעם מדינה ועיר:

דבר המלך. שנשמע:

ודתו. שנכתב:

אבל גדול. שם כלל ופרט אותו **וצום ובכי ומספד**:

יצע לרבים. פועל עבר על משקל יולד לו במצרים. והטעם שהמצע שישבו עליו וישכבו עליו היה שק על אפר:

פסוק ד

ותבואנה נערות אסתר. שפחות:

ותתחלחל. מגזרת חיל, ובא כפול כמו מטלטלך:

להלביש את מרדכי. הבגדים ששלחה אליו או שיסיר שקו וילבש בגדיו:

ולא קבל. לעשות:

פסוק ה

ותקרא אסתר להתך. יש בדברי יחיד שהתך הוא דניאל שנחתך מגדולתו. ואין משפט לשון הקדש להחליף אות באות רק אותיות הנוח ושין בסמך כאשר פירשתי בספרי, ועוד שדניאל כבר מת לפי שקול הדעת, כי יצא מירושלים והוא היה יודע כל חכמה כאשר פרשתי בס' דניאל והוא היה כמו בן ט"ו שנה וגלה עם יהויקים ונשארו למלכותו ה' שנים כאשר פרשתי, ועברו שנות צדקיהו ועברו ע' שנה לבבל ומלכות כורש ודריוש וי"ב שנה לאחשורוש והנה זקן היה מאוד, אולי היה הטעם בדרש כי הסריס היה נאמן כאילו דניאל היה שהיה צדיק בדורו שלא היה כמוהו:

פסוק ו

ויצא התך וגו' אל רחוב העיר. היא שושן או עילם:

אשר לפני שער שושן הבירה:

פסוק ז

ויגד לו וגו' את כל אשר קרהו. שלא כרע להמן:

פרשת הכסף. פי' כמו כי לא פורש:

ביהודים. בעבור היהודים:

פסוק ח

ואת פתשגן וגו' אשר נתן בשושן. העיר, כי כל מקום שאין שם הבירה היא שושן העיר:

פסוק ט

ויבא התך. אלו היה דניאל איך היה עומד לפני אסתר וכאלו שכח חכמתו שאין לו עצה רק הוא שליח:

פסוק י

ותאמר אסתר להתך. בצווי סתר שלא יודע הדבר:

פסוק יא

כל עבדי. הטעם אתה יודע, עבדי המלך **יודעים**, וידוע כי שומרי הסף לא יניחו להכנס אל המלך מי שלא יקרא, רק לא יוכלו למנוע המלכה מבא:

אחת דתו. דת אחת יש להם:
יושיט. אין לו ריע חוץ מהמגלה גם ככה **שרביט**, וטעמו מטעם המקום. וו והיה כפה רפה בלשון ישמעאל:

פסוק יב
ויגידו. שני סריסיה הגידו:

פסוק יג
ויאמר וגו' אל תדמי. אל תחשבי, וזאת הדמות אל תעלה על נפשך:
בית המלך. בבית המלך:

פסוק יד
כי אם וגו' רוח. מהצרה לגופם:
והצלה. לנפשם:
ממקום אחר. מצד אחר או מדרך אחרת, והטעם שיתכן שיבא להם ריוח ולא על ידיך, ויש אומרים כי זה רמז לשם המבורך כי קדמונינו ז"ל קראוהו מקום עולמו, ואמת כי ככה דבריהם, רק לא מצאנו זה השם במקרא, רק נקרא מעון שהוא למעלה, ואילו היה ככה מה טעם לומר אחר, ויש שאלה למה לא נכתב השם במגלה הזאת, והגאון רב סעדי' ז"ל השיב, כי המלך צוה למרדכי שיכתוב המגלה ויעתיקוה בלשון פרס בספר דברי הימים, ואלו היה כותב שם השם היו הפרסיים מחלפים אותו בשם ע"ז:
ואת ובית אביך. הטעם על עצמו ובניו שהיו בארמון המלך:
ומי יודע. שמא לא עלית למעלה הזאת להיות מלכה רק בעבור העת הזאת שתבוא ישועה לישראל על ידך:

פסוק טו
ותאמר. כאשר ראתה כי הדין עמו השיבה לו:

פסוק טז
לך כנוס. קבץ וממנו בית כנסת:
בשושן. העיר:
וצומו עלי. בעבורי:
שלשת ימים. עד היום השלישי:
לילה ויום. כדרך מערב ועד ערב תשבתו:
ונערתי. השפחות:
ובכן. ואז וכמוהו ובכן ראיתי רשעים קבורים:

וכאשר אבדתי. דרך התורה שלא אשמרנה סלה, כמו ותאבדו דרך:
אבדתי. העולם, והטעם אם אמות איני חוששת:

פסוק יז
ויעבר. עבר מרדכי אל היהודים אשר בשושן, או יש נהר בין שושן הבירה לשושן העיר:
ויעש. מרדכי שהתענו כל היהודים אשר בשושן:

פרק ה

פסוק א
ויהי וגו' ותלבש אסתר מלכות וגו' נכח בית המלך. שהוא שם:
נכח פתח הבית. שראה אותה מיד:

פסוק ב
ויהי כראות. כאשר הושיט השרביט לאות שקראה:
ותגע בראש השרביט. ככה היה משפט המלוכה:

פסוק ג
ויאמר וגו' מה לך. שהוצרכת לבוא בלא קריאה:
ומה בקשתך. בדבר עתיד:

פסוק ד
ותאמר אסתר וגו' אל המשתה אשר עשיתי. ושם אמר בקשתי:

פסוק ה
ויאמר המלך מהרו. פועל יוצא או מהרו לקרוא את המן:

פסוק ו
ויאמר המלך לאסתר וגו' מה שאלתך וינתן לך. לבטל דבר שעבר, או **מה בקשתך** לעתיד.
אבקש ב' דברים ולא דבר אחד [מקומו אחר המאמר הסמוך]:

פסוק ז
ותען וגו' שאלתי גם **בקשתי** היא קשה:

פסוק ח
אם מצאתי וגו' אשר אעשה להם ומחר. ואז אגלה שאלתי:

פסוק ט
ויצא המן וגו' שמח. בעבור גודל מעלתו:
וטוב לב. בעבור היין:

זע. מגזרת ביום שיזועו:

פסוק י

ויתאפק. שכבש יצרו שלא עשה רע למרדכי, בעבור היותו א' מהשופטים כאשר פירשתי:

פסוק יא

ויספר. יש אומר כי פי' **ורוב בניו** גודל מעלתם כמו ורבי המלך קרית מלך רב, ואין צורך כי הטעם הוא שיש לו עושר רב ורוב בנים ומעלה יתרה:

פסוק יב

ויאמר המן. באה מלת **עשתה** מלעיל בעבור שהטעם נכרת:

פסוק יג

וכל זה איננו שוה. בעיני מאומה, או איננו מועיל לי, או איננו דבר שוה בעיני:
בכל עת. שאני רואה שהוא מרדכי שופט שיש לו מעלה גדולה והוא בוזה אותי:

פסוק יד

ותאמר לו זרש אשתו. החלה זרש לדבר כי מנהג הנשים לעשות תאותן ואינן רואות את הנולד:
גבה חמשים אמה. שיהיה נראה לחוץ מחצר המן:
ויתלו. התולים כמו ויאמר האומר ליוסף. הנה גבוה ככתוב [סרסהו ודרשהו לפני מלת ויתלו]:

פרק ו

פסוק א

בלילה ההוא. חלילה חלילה שיאמין אחד מחכמינו כי השם יישן, רק הדרש שהשם לא יישן ושומר ישראל שהביא סבות לנדד שנתו של אחשורוש עד שינצלו ישראל:
ספר הזכרנות דברי הימים. כעץ הדעת טוב ורע, היין החמה, ולא הזכיר שהובאו הספרים דרך קצרה כמו ויואל משה לשבת:

פסוק ב

וימצא כתוב. חשב המלך שלא נדדה שנתו רק בעבור ששגג ולא שילם גמול למטיב לו, או נקרא הספר להרויח דעתו:

פסוק ג

ויאמר וגו' מה נעשר יקר. שם עומד על כן הוא קמוץ, וטעם **יקר** כבוד וטעם **גדולה** עושר:

לא נעשה עמו דבר. לא זה ולא זה. וזה היה בבקר כי בלילה אין מנהג השרים לבוא אל ארמון:

פסוק ד

ויאמר המלך מי בחצר. כאשר נמצא חצר בלא זכר פנימית לעולם היא החיצונה, ודרך דרש אשר הכין לו לנפשו כמו ונשא השעיר עליו:

פסוק ה

ויאמרו נערי המלך וגו' ויאמר המלך יבוא. דרך מוסר המלוכה לעמוד השר אע"פ שאיננו לפני המלך על כן כתוב עומד:

פסוק ו

ויבוא המן. יש אומרים בעבור ויאמר המן בלבו שזאת המגלה כתבה מרדכי ברוח הקדש, ויש אומר כי הוא אמר זה שהיה בלבו לאוהביו ולאשתו, ולפי דעתי שזאת דרך סברא:
ויאמר וגו' אשר המלך חפץ ביקרו. תחסר מלת הוא, כי הוא שם התואר כמו ומושל בגוים:

פסוק ח

יביאו. המשרתים כמו אשר ילדה אותו ללוי במצרים:
בו. בעבורו כמו אשר אני רוכב עליה [צ"ל בה והמאמר קשה להולמו], כי בעבורה יקרא רוכב. יש דרש על כתב המלכות, ור' מרינוס אמר שהמלות הפוכות והנכון וכתר המלכות אשר נתן בראשו, והנכון בעיני שאיננו הפוך, וככה פירושו שירכיבהו על **סוס** ידוע **שרכב עליו המלך** ונתן על ראש הסוס **כתר מלכות** על כן לא הזכיר הכתר במעשה, כי יספיק זכר הסוס הנודע, כי ככה מנהג מלכי פרס, והעד שאמר לו המלך אל תפל דבר מכל אשר דברת, א"כ למה יחסר הכתר:

פסוק ט

ונתן הלבוש. שם הפועל, הפרתמים פרסית:
והלבשו. השר עם משרתיו:
ברחוב העיר. שושן או עילם:

פסוק י

ויאמר המלך. יתכן להיות **מהר** צווי ויחסר מן מלת קום כמו קום קרא אל אלהיך או יהיה שם כמו לא תוכל כלותם מהר:
וטעם **אל תפל דבר** שיקרא לפניו:

פסוק יא
ויקח המן וגו' וילבש. הוא לבדו ולא כאשר אמרו והוא הרכיבו לבדו:

פסוק יב
וישב וגו' אל ביתו אבל וחפוי. כסה ראשו שלא ישא עיניו ולא יראה מרחוק בעבור בשתו וכלמתו:

פסוק יג
ויספר המן לזרש. בתחלה שנתנה העצה לתלות את מרדכי:
וחכמיו. אמרו קודם האשה כי האשה אינה מתפחדת ולא תרצה לומר דבר רע:
וטעם **אם מזרע היהודים** על דעת רבים אם הוא מזרע היהודים שהרגו אגג ועמלק, כי השאלה היא הלא כתוב מרדכי היהודי, ויש אומרים כי המתיהד יקרא יהודי:

פסוק יד
עודם וגו' ויבהלו. להביאו מהרה, ויש לשאול למה לא אמרה אסתר למלך במשתה הראשן מה שאמרה ביום השני, התשובה כי היתה מתפחדת מאוד בעבור גודל מעלת המן ופחדה שתזיק לנפשה ולא תועיל לעמה, והנה ראתה שהתענו היהודים אשר בשושן והשם לא קבל תפלתם כי לא ראתה סימן הקבלה, איחרה לדבר אולי ישמע עוד השם את תפלתם וכאשר ראתה שהחל המן ליפול סר הפחד ממנה ואמרה המן הרע הזה:

פרק ז

פסוק א
ויבא המלך והמן. לבדם לא שר אחר:

פסוק ב
ויאמר וגו' מה שאלתך. מה דבר תשאלי **וינתן לך** על כן הוא בלשון זכר [שייך למעלה ה' ו' ועיין בנדפס]:

פסוק ג
ותען. אין לי שאלה כי אם **נפשי** להצילה **ובקשתי** עמי להצילו כי נתן לה רשות לשאול שתים:

פסוק ד
כי נמכרנו אני ועמי. כמו ימכור ה' את סיסרא לשון מסירה:
ואלו חיים **נמכרנו** הזכרים לעבדים והנקבות לשפחות:

אמר אחד מחכמי אפריקי כי פי' **הצר** כמו צרה שהוא שם כמו צר ומצוק מצאוני והטעם אילו לעבדים ולא להריגה הייתי מחרישה. כי זאת הצרה הייתי סובלת כי לא היתה שווה בעיני שאביא נזק מחשבות וצער על המלך. ויש אומר כי הצר שמכרנו להריגה לא יחוש שיבא נזק למלך או שהצר לא יוכל להועיל למלך בבא הנזק לו ומלת נזק ידועה בארמית:

פסוק ה

ויאמר. הזכיר ויאמר פעמים שבכעסו אמר פעם אחר פעם כמו ויאמר יצחק אל אברהם אביו ויאמר:

מי הוא זה ואי זה הוא. אם הוא במלכותי ברשותי:

מלאו לבו. דרך התולים כי הטעם חוסר לב:

פסוק ו

ותאמר וגו' צר. בפרהסיא **ואויב** בסתר:

נבעת. כמו ובעתתו רוח רעה, והטעם הפחד שיבא פתאום:

פסוק ח

והמלך שב מגנת וגו' והמן נפל על המטה. יש אומר שהמלאך דחפו ונפל וי"א כל נפל על פניו לפניה והנכון כי בראותו המלך ששב נפל מרוב פחדו והיה מבקש רחמים מאסתר בעבור היות הנשים רחמניות יותר מהזכרים:

לכבוש. כמו וכבשה והטעם כאילו היא ברשותו לעשות בה חפצו:

חפו. כסו ככה מנהג המלכים כאשר יכעסו יכסו המשרתים את פניו שלא יפגעו עיני המלך בעיניו:

פסוק ט

ויאמר חרבונה. דברי יחיד כי חרבונה הוא אליהו ז"ל, ולפי דעתי שהטעם שזה הסריס הוא הנזכר בתחלת הספר כי הוא מהז' הסריסים עשה טובה לישראל ובאה ישועה על ידו כאלו אליהו ז"ל היה שהוא הבשר בבוא הישועה:

פסוק י

ויתלו את המן. הסריסים הנזכרים למעלה, וכף שככה עיקר ובאה כף והשכותי דגושה להתבלע הכפל:

פרק ח

פסוק א
ביום ההוא וגו' את בית המן. כמו שה לבית אבות או בית עשרו:
מה הוא לה. שהוא דודה:

פסוק ב
ויסר המלך. הטבעת שבה יחתום המלך והיא מעלה גדולה:

פסוק ג
ותוסף אסתר. בעבור שאמרה ועמי בבקשתי אמר הכתוב ותוסף:
ותפל לפני רגליו. ברצונה כמו וישמע משה ויפול על פניו:
להעביר את רעת המן. להשיב את הספרים על כן אמר המלך אין להשיב:
ואת מחשבתו. שלא יהרגו היהודים:

פסוק ה
וכשר. כמו כשרון המעשה:

פסוק ו
כי איככה. אולי כף איככה נוסף ככר כסף הירדן ובית בבת עינו:
ברעה. בדבר הרעה דרך קצרה:
את עמי. הזכרים ומולדתי הנקבות על כן כתוב באבדן בלשון נקבות:

פסוק ז
ויאמר המלך. יש לשאול איך יוכל המלך להשיב את הספרים ואין ככה דת מדי ופרס וככה אמר אין להשיב, והתשובה שרמז למרדכי המלך מה יעשה והוא שיכתבו ספר שהמלך אמר להמן שיהרגו היהודים את אויביהם בי"ג לחדש אדר, וכאשר היתה טבעת המלך ביד המן הפך הדברים וכאשר נודע למלך הדבר צוה לתלות את המן בעבור ששלח ידו ומחשבתו ליהודים. וכבר רמזו קדמונים ז"ל לטעם הזה לולי אגרות הראשונות לא נתקיימו האחרונות. והנה די למרדכי ולישראל שינצלו ולמה יהרגו עוד שונאיהם, רק לא יתכן שינצלו אם לא תעשה דת המלך וזהו, **הנה בית המן נתתי לאסתר**, בעבור שהוא מדבר עם שניהם [מקומו אחר המאמר הסמוך]:

פסוק ח
ואתם כתבו. לא אדע עצה שתעשו רק ככה כי לא אוכל להשיב הספרים שכבר נכתבו:

פסוק ט

ויקראו ספרי המלך וגו' הוא חדש סיון. לשון כשדים:
ואל היהודים. להיותם עתידים, וטעם לאמור אל היהודים:
ככתבם וכלשונם. בעבור כי ישראל בגוים לא יתחשב:

פסוק י

האחשתרנים. הם הפרדים:
הרמכים. הם הסוסיות, כי כל פרד שאביו חמור ואמו סוסיא טוב הוא מאשר אביו סוס ואמו אתון, וכבר הזכיר בעל חכמת התולדות טעם זה, וידענו כי הרמכים הם הסוסיות מלשון קדר, כי לשון הקדש עמה מתערבת. וא"כ הטעם הרצים בסוסים הם שהם רגילים להריץ הסוסים הם רוכבי הפרדים מהירים:

פסוק יא

אשר נתן המלך וגו' בכל עיר ועיר. שם כלל למדינות ולכפרים:
להשמיד להרג לאבד. כלל ופרט:
את כל חיל. גדודי:
הצרים אתם. שצררו אותם קודם זה הזמן:

פסוק יב

ביום אחד. כדרך שכתב המלך בתחלה שהפך עצת המלך:

פסוק יג

פתשגן הכתב. גם זה לשון ארמית והטעם נוסחא. טעם זה כי לא כתבו הסופרים ספרים קכ"ז במספר המדינות:
גלוי לכל העמים. שלא יוכל עם למנוע את ישראל מהרוג באויביהם:

פסוק יד

הרצים וגו' יצאו מבהלים. שלא כרצונם וכל זה עשה מרדכי בעבור להסיר אבל ישראל:
וטעם **שנתנה הדת בשושן הבירה**. אם כן בארמון המלך נתנה הדת אין יכולת באדם לערער:

פסוק טו

ומרדכי וגו' תכלת. אמרו המעתיקים שהוא עין חלזון, גם הם אמרו כי פתיל תכלת אינו מעכב, ויתכן שזה העין קרוב אל עין השמים:
וחור. לבן:
ותכריך. עטוף וזאת הלשון ידועה בפי קדמונינו ז"ל:

בוץ. הוא הבד הנמצא במצרים והוא מין דק ממיני הפשתים:
והעיר שושן. ששם היהודים:
צהלה. להרים קול כצהלת הסוסים:
ושמחה. בלב:

פסוק טז
ליהודים היתה אורה. כאדם שהיה בחשך ונפקחו עינו:
ושמחה. בלב:
וששן. בפה לנגן:
ויקר. לעיני העמים:

פסוק יז
ובכל מדינה ומדינה וגו' דבר המלך. בלא כתב:
ודתו. הכתב:
ויום טוב. לאכול מעדנים:
מתיהדים. שבים לתורת יהודה או מתיחשים אל יהודה אולי ינצלו בתוך שנים העשר [אולי טעה הסופר וכפל ראש הפסוק שאחריו]:

פרק ט

פסוק א
ובשנים עשר וגו' אשר שברו. כמו עיני כל אליך ישברו:
ונהפך הוא. שם התאר מבנין נפעל בעבור הוו:

פסוק ב
נקהלו היהודים. הנה נתברר כי המדינות בכלל הערים, כי כתוב בעריהם בכל מדינות:

פסוק ג
וכל שרי המדינות וגו' ועשי המלאכה. מטבע ובניינים:
מנשאים את היהודים. והזכיר **פחד מרדכי**, כי הם ידעו מעלתו יותר מאנשי המדינות בעבור היותם קרובים אל המלכות:

פסוק ד
כי גדול. שם התואר:
רק **הולך** וגדול הטעם הולך הלוך וגדול שם הפועל:

פסוק ה
ויכו היהודים וגו' מכת חרב והרג. במיתות משונות:
ואבדן. הנשים והטף:

פסוק ו
ובשושן הבירה. אחר שבאה הרוחה לישראל בשושן הבירה, או באו מעיר שושן והרגו בארמון המלך שונאיהם:

פסוק ז
ואת פרשנדתא. מפרש היה בספרד פרשנדתא פרשן לחוק, ואלה דברי רוח כי השם הוא פרסי:

פסוק ח
ואת אריידתא. וככה אמר כי אריידתא הוא ארי החוק והנה מה יאמר במלת פרמשתא וגם באחרים:

פסוק ט
ואת ויזתא. וו דגחון ידועה היתה ככה גדולה בעבור שהיא חצי אותיות התורה, רק וו ויזתא לא ידעתי טעמה, והדרש ידוע, ויש אומרים כי בן שש שנים היה גבוה מכל אחיו:

פסוק י
עשרת בני. ובבזה של חמש מאות איש עם עשרת בני המן ועשו ככה שיתרצו אל המלך בהון הנהרגים:

פסוק יא
ביום ההוא. שונאי ישראל הגידו את הדבר למלך אולי יכעוס על ישראל ובעבור זה בקשה אסתר לעשות כדת היום:

פסוק יב
ויאמר המלך וגו' הרגו. הזכרים:
ואבד את בניהם:
ואין מלת מה **עשו** שאלה רק הטעם אחר שעשו ככה בארמון המלך על אחת כמה וכמה בשאר מקומות, וכל זה עשיתי בעבור אהבתך ובקשי עוד:

פסוק יג
ותאמר וגו' ליהודים אשר בשושן. שיהרגו הנשארים משנאיהם בשושן העיר:
על העץ. וטעם העץ ולא אמר על עץ ככתוב בדברי הסריסים שנתלה כל אחד ואחד על העץ הידוע שנתלה עליו המן או כולם נתלו על עץ אחד כי גבוה היה, יתלו היהודים:

פסוק יד
ויאמר המלך להעשות כן ותנתן דת. כתב יצא מאת המלך חתום בטבעתו אל שושן העיר:

פסוק טו
ויקהלו. לא הזכיר הכתוב בתחילה כמה הרוגי שושן ביום [חסרה מלת הראשון, וטעמי לפי פירושו שהבדיל בין עיר לבירה] כי בכלל נכנס המספר הוא הכתוב אחרי כן:

פסוק טז
ושאר היהודים. שאר בעבור כי רבים היו בשושן העיר והם היו גדולי ישראל:
ונוח מאיביהם. מואחר בטעם כמו וירום תולעים ויבאש והטעם וכבר הרגו הרוג בשונאיהם כי שם הפועל יפסיק:

פסוק יז
ביום שלשה עשר וגו' ונוח. טעם נוח שעמל רב הוא להרוג השונאים:

פסוק יח
והיהודים אשר בשושן. העיר לבדם נחו יום ט"ו:

פסוק יט
על כן היהודים הפרזים. שאינם במדינות עושים י"ד:
מנות. חלק ממאכלו המוכן:

פסוק כ
ויכתב מרדכי. לבדו כתב כתב אחד בעבור ימי הפרים:

פסוק כא
לקים. מן הבנין הכבד הדגוש, ואין ראיה מזאת המלה כי פועל קל משולש כי הם שנים שרשים כמו הלוך אלך עמך, וצוה לשמוח ביום ט"ו בעבור כבוד היהודים שיעשו אנשי הדורות כמעשיהם:

פסוק כב
כימים אשר. כימי המספר מהחדש שלא יוסיפו ולא יגרעו ושיעשו זה בחדש אדר ולא בחדש אחר, וי"א כי מכאן רמז לעשות פורים בכל שנה מעוברת באדר הסמוך לניסן והטעם בסוף השנה:
לרעהו. שיש לו:
ולאביונים. שאין להם, והמלה מגזרת אם תאבו כי הם מתאוים לכל דבר בעבור שאין ידם משגת:

פסוק כד

כי המן. הטעם להזכיר פלאי השם איך הציל את ישראל מיד המן על כן אמרו חכמים ז"ל קריאת המגלה כקריאת ההלל:

להמם. טרם בא הזמן:

ולאבדם. במועד הנזכר:

פסוק כה

ובבאה. יש אומר בבוא אסתר לבקש על עמה:

אמר. המלך שיכתב **בספר**:

ישוב מחשבתו הרעה וגו' על ראשו ותלו אותו. ועוד יתלו **בניו**, או טעם **ובבואה** כאשר נגזרה ואת הגזרה וזו המעשה לפני **המלך** אמר המלך שיכתב **בספר** זכרונות שנתלה המן ובניו והוא הנכון בעיני:

פסוק כו

על כן וגו' פורים. בעבור היותם שני ימים:

ושב לפרש מלת **על כן** והוא **על כל דברי האגרת הזאת**:

ומה ראו על ככה. הם שראו זה המעשה ואחרים קבלו מהם וזהו **ומה הגיע אליהם**:

פסוק כז

קימו. ימי הפורים, **וקבלו** הם **וזרעם** שיעשו ככה בכל שנה:

והגרים הם **הנלוים עליהם** וכמו ואל יאמר בן הנכר הנלוה אל ה':

ולא יעבור. אין רשות לאדם שיעבור זה החק וי"א לא יפסוק החק, והראשון הוא נכון בעיני:

להיות עשים את שני הימים. לתקן המאכלים והמשתה כי אין כח לעשות היום, וכמו לעשות את יום השבת, שיתקנו עד שישבתו. וככה וימהר לעשות אותו, ככתבם רמז לקריאת המגלה:

פסוק כח

והימים האלה נזכרים ונעשים. נזכרים שלא ישכחו ונעשים כאשר פירשתי:

לא יעברו. אין כח לשליטים שיעבירו הפורים **מתוך היהודים**, או תהיה מלת יעברו פועל עומד והטעם לא יסורו:

וזכרם. שיזכרו בו כל הנסים ככתוב בדברי קבלת אבותינו:

פסוק כט

ותכתב. הטעם ששמרו ישראל דת הפורים שנים ידועות ואחר כך הניחוהו על כן הוצרך מרדכי שביקש מהמלכה שיפחדו ממנה יותר שתכתוב אל היהודים, כי בתחלה מרדכי לבדו כתב, וזה טעם **את כל תוקף** והיא אגרת שנית למרדכי. והעד על זה הפירוש ומאמר אסתר קיים דברי הפורים כי לולא מאמרה כבר היו נשכחים:

פסוק ל

וישלח. מרדכי בתחלה:

דברי שלום. שהם אוהבי שלום ישראל כאשר יקיימו מה שגזרו על נפשם אז יהיה ביניהם שלום ויעשו דבר **אמת** לשמור היוצא מפיהם:

פסוק לא

וטעם **כאשר קיים עליהם מרדכי** פעמיים, והנה ישראל התענו בתחלה בניסן, וחכמים ז"ל תקנו התענית ביום הפחד, אולי בקבלה היה שהתענו ישראל ביום י"ג, ואין טעם דברי הצומות על ג' ימים שהתענו רק הטעם על ד' הצומות שהם צום הרביעי וצום החמישי וצום ז' וצום הי' כי נביא לא צוה שיתענו רק הם קבלו על נפשם ועל זרעם להתענות בהם בכל שנה. וכאשר קבלו הצומות ככה קבלו ימי הפורים להיותם בהם שמחים:

וטעם **וזעקתם** שהיו זועקים בתפלתם:

דברי הצומות. כטעם כי צמתם וספוד:

פסוק לב

ומאמר. טעם מאמר שהיא לא חתמה שמה כאשר עשה מרדכי:

ונכתב בספר. זאת המגלה שיקראוה ישראל בכל שנה ככתוב בדברי הקבלה:

פרק י

פסוק א

וישם. יתכן שמרדכי נתן למלך זאת העצה, (אומרים כי המה) [צ"ל יש אומרים כי המס] הביאו הפקידים אל מרדכי, ומלת על מושכת אחרת עמה כאלו כתוב ועל איי הים, כמו ובחמתך תיסרני, והנה הארץ היא הגדולה:

פסוק ב

וכל מעשה תקפו. לשון הקדש כמו ואם יתקפו האחד והטעם הנצוח:

וגבורתו. גבורת הלב:

ופרשת. פירוש והטעם כל כך היתה מעלתו שנכתבו דבריו ב**ספר דברי הימים למלכי פרס ומדי**:

פסוק ג

כי מרדכי. המלך דומה לאחד שאין דומה לו והקרוב אליו השני במעלה כדמות שנים, ותחתיו השליש שהוא כמו השלשה:

וגדול ליהודים. כי חכם גדול היה:

ורצוי לרוב אחיו. כי אין יכלת באדם להתרצות לכל אחיו כי כל אחד בקש ממנו בעבור גודל מעלתו מה שהוא ראוי לעשות ואשר איננו ראוי לעשות, אין יהודי שידרוש ממנו שיעשה לו טוב רק הוא מעצמו היה **דורש** לעשות **טוב** להם:

זרעו. הם הבנים, והנה ככה היתה ענותו כי הוא דובר שלום והטעם נותן שלום בתחלה ואפילו לבניו היה מקדים שלום:

תם